

Acords camaleònics: la música de Ricard Viladesau

Text > **JESÚS VENTURA**, músic i periodista

Font de les fotos > **FONS DE LA FAMÍLIA VILADESAU** (propietat de l'Ajuntament de Calonge i cedit al Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí)

Segur que les tecnologies ens permetran conservar i apreciar eternament les indiscutibles facultats interpretatives del Príncep de la Tenora, i que les seves versions de les sardanes més emblemàtiques esdevindran referents durant molts i molts anys per a futurs instrumentistes. Però particularment crec que el que quedarà per sempre de Ricard Viladesau (Calonge, 1918 - Barcelona, 2005) serà l'obra musical. El Viladesau compositor, el de les harmonies senzilles però exactes, el dels canons intuïts, anunciats i sorprenents a la vegada, l'autor dels acords camaleònics.

Inquiet és l'adjectiu que crec que escau d'allò més a qui als quinze anys es veu empès a escriure la seva primera sardana: «Records de Torre Valentina». Però l'adjectiu de savi no l'aplico al fet d'haver escrit una sardana prou interessant en plena adolescència, sinó a haver sabut esperar dotze anys a escriure la segona: «El nunci». Entre l'una i l'altra, un veritable abisme del qual segur que Viladesau va ser del tot conscient: a la primera, agosarades propostes contrapuntístiques tanmateix dubtosament resoltes en algun passatge, amb fragments instrumentals complexos i amb tessitures encreuades de difícil interpretació i resolució. Tot plegat, res important. El nivell per a un compositor tan jove era molt alt, però òbviament encara era molt lluny de la pulcritud d'escriptura que Viladesau ens regalaria i a la qual ens acostumaria en més del 90 % de la seva producció.

De fet, ja des de la segona sardana, perquè en «El nunci» demostra que els dotze anys d'espera no van ser en va.

>> Ricard Viladesau en una imatge captada el 1935.

La saviesa de la paciència i de l'habilitat a assimilar tots i cadascun dels secrets del conjunt cobla des de dins, des del bell mig de la formació, tocant, interpretant, però també escoltant i xuclant nota a nota, acord a acord, tota la saviesa dels que serien els seus mestres indirectes. Ara coneix la cobla a la perfecció i en cada passatge ens presenta una nova idea i ens demostra un domini quasi total de la instrumentació. Un domini que ja no oblidarà mai més i que quedarà reflectit de manera genial i inconfusible en totes i cadascuna de les seves sardanes.

Un segell inconfusible

Sempre he sentit a dir que una de les virtuts més importants d'un compositor és el fet de poder-li reconèixer un segell especial i una personalitat pròpia en tota l'obra. En aquest sentit trobaríem una munió d'exemples: les melodies i la senzillesa de Vicenç Bou, el romanticisme i el lirisme de Manuel Saderra Puigferrer, el simfonisme de Joaquim Serra, o les harmonies peculiars de Conrad Saló o de Rafael Ferrer, per citar-ne només alguns exemples. La marca esdevé molt important, però

>> Viladesau tocant amb la Cobla Caravana l'estiu del 1946.

si va sempre associada a un control de qualitat exigent i constant. Perquè una bona marca no es pot permetre decebre en cap dels seus nous models. I Viladesau no ho va fer, va saber mantenir sempre el nivell dels seus productes tot i conrear estils completament diferents, però construint-los sempre a partir de les mateixes peces. Les sardanes més balladores a la plaça, les obligades i de més lluïment per als solistes, les pensades per escoltar als concerts o les premiades en els concursos musicals, malgrat tenir aquells detalls propis del seu estil, estan totes edificades sobre els mateixos fonaments i manufacturades amb els mateixos materials. Fonaments i materials bàsics, senzills, quasi elementals, sense complexitats gratuïtes, sense farbalans innecessaris... Tal vegada un altre dels seus secrets per arribar fàcilment a tothom.

Sardanes a la plaça

Perquè Ricard Viladesau va tenir a bastament un altre dels béns més preuats i desitjats per un creador: la popularitat. I és obvi que la va aconseguir a partir de les seves sardanes més balladores, les compostes en les dècades dels anys cinquanta i seixanta. Títols com «Hermínia» (1948), «Hilariencia» (1955), «La sardana de Llafranc» (1960), «Festeig» (1964), o «El golfet» (1969), entre moltes altres.

Després sabia mantenir i augmentar encara aquesta popularitat també en els anys setanta, amb troballes com

«Esperit calongí» (1974) o «La pubilla de l'Empordà» (1975). I en els vuitanta, en què arribarien dues confirmacions inapel·lables: dos títols de La Sardana de l'Any quasi consecutius, i amb dues sardanes veritablement rodo-

nes: «L'Antoni i la Montserrat» (1982) i «Colometa» (1985), en la que seria la darrera edició de la primera època d'aquest concurs iniciat l'any 1972.

Fent un salt en el temps, Viladesau tornaria a guanyar aquest guardó en la represa de l'esmentat certamen, ja en aquest segle, amb «Palamós Ciutat Pubilla», una de les seves darreres joies. El públic assistent a la gala final, celebrada al Palau de la Música Catalana el 27 de maig de 2005, li concedí aquest darrer i emotiu guardó a títol pòstum, ja que en Ricard ens havia deixat el 26 de gener d'aquell mateix any.

Segur que en aquestes quasi dues dècades de pausa del concurs Viladesau va crear moltes altres sardanes que haurien pogut guanyar-lo. De fet, guanyar premis va ser una constant en la seva vida. Premis de tot tipus: dels concedits pel públic o pels jurats més prestigiosos.

Premis i gratituds

Ara que, si un premi esdevé per si mateix un reconeixement, és clar que Viladesau va atiar aquesta circumstàn-

>> El Príncep de la Tenora a finals de la dècada dels seixanta.

cia guanyant-ne molts. Ja des dels anys seixanta, amb premis de caràcter popular, i posteriorment amb certàmens musicals de tot tipus. Segur que al llarg de la seva dilatada participació en concursos va competir, sense saber-ho, amb firmes importantíssimes i indiscutibles que degueren proposar obres denses i agosarades, de gran volada...

Ell, en canvi, partint de l'essència i amb petites idees sorprenents i melodies senzilles i fàcils d'assimilar, i amb els mateixos elements bàsics de què parlava abans, construïa petits tresors inapel·lables, joguines musicals sense cap tara ni defecte, obres senzilles però completes davant les quals cap jurat es podia sentir indiferent... I guanyava.

I el que és més admirable és que estic convençut que ell era totalment conscient de les seves possibilitats. I no se n'amagava. S'explica que a principis dels anys setanta, a les bases dels concursos musicals se'n va afegir una que limitava el tiratge de les sardanes que s'hi presentaven per tal d'evitar que els compositors s'allunyessin en excés dels estereotips de l'època i les sardanes es poguessin programar en ballades i concerts indistintament, fet força complex davant de tiratges que superessin els 45 compassos de curts o els 100 de llargs.

En aquells anys, Viladesau asseverava ufanós que havia escrit una sardana que presentaria al primer concurs que suprimís aquella base restrictiva del tiratge... i que el guanyaria! L'any 1972, una sardana de 111 compassos de llargs titulada «Alt Empordà» i signada pel mestre de Calonge guanyava el Premi Joaquim Serra, un dels més preuats del panorama coblístic. Una sardana insòlita, genial, original, audaç... Se m'acaben els adjectius. Un veritable tractat d'instrumentació. I sobretot una idea impecablement realitzada. Una absoluta obra mestra.

I dels molts altres títols mereixedors de trofeu del seu historial, vull destacar un binomi importantíssim: els dos premis SGAE obtinguts consecutivament els anys 1991 i 1992. «Els gegants de la Ciutat» i «Costabravenca» són sardanes de factura aparentment diversa però empeltades de la mateixa essència. Vull citar l'homenatge que se li va fer al Teatre La Gorga de Palamós, precisament en el concert dels premis SGAE de Sardanes 2004, amb la Cobla

Mediterrània sota la meua direcció. En el concert es van programar els dos premis. Recordo com a la sortida, al vestíbul, un Ricard ja notòriament minvat físicament em felicitava i m'etzibava textualment: «Escolta, Jesús: d'on ho heu tret, això?». Recordo que li vaig dir: «Malauradament dels arxius. S'haurien de tocar més aquestes grans sardanes». I em va somriure.

Voldria encara destacar una sardana que no en va guanyar mai cap, de premi, però que considero referent de tot aquest gènere al qual Viladesau ens acostumà. Cal remuntar-se a l'any 1963, molt abans d'aquests grans premis. Però penso que «Girona 1808» va ser la seva primera gran composició. De nou una idea original amb una realització impecable, efectista i a la vegada senzilla, que tothom veu com la més lògica sobre el paper però que només a ell se li acudiria fer. Una altra obra mestra indiscutible.

Sardanes obligades

I per realitzar instrumentacions tan exemplars i per tenir l'habilitat de fer-hi encaixar totes i cadascuna de les peces de manera natural, calia quelcom que Viladesau ja tenia: un coneixement absolut de la cobla i, sobretot, dels seus instruments.

Ell també va ser capaç, com ningú, d'escriure sardanes per al lluïment dels instrumentistes, ja fos indivi-

dualment o de forma col·lectiva (duos, trios, etc.). Les seves sardanes obligades fan que l'interpret s'hagi d'esforçar fins al límit, que pugui lluir a bastament les seves habilitats, però sense exigències fora mida, sense bogeries innecessàries. És per això que encara avui les seves obligades són les més programades als aplecs i a les ballades.

I si tots els instruments de la cobla van merèixer la seva atenció i disposen de títols exemplars en el seu repertori, un capítol a part mereixen les escrites per al lluïment de la tenora. Des de les sardanes de grans melodies com «Perdó» (1947) o «Marona» (1951), en les quals aprofita magistralment la tessitura de l'instrument, passant per les obligades més convencionals com la primera que va escriure, «A en Josep Coll» (1948), dedicada a l'insigne tenorista de qui fou fugaç alumne, o «A en Ramon Rossell» (1961), també dedicada a un altre important tenor. I tot i que cap d'elles és obligada, vull esmentar el seu constant homenatge d'admiració a Pep Ventura, el pioner d'aquest instrument, ja que en la seva producció trobem fins a tres títols dedicats a ell: «Girona a Pep Ventura» (1965), «Presència de Pep Ventura» (1972) i «A en Pep de la tenora» (1975).

Un comentari a part mereix «Sa roncadora» (1960), una altra sardana excepcional que va escriure perquè només ell

>> Viladesau amb la mà a l'espatlla d'Ortega Monasterio, en companyia de dos amics més, a finals dels anys setanta.

>> Ricard Viladesau dirigint les cobles Mediterrània i Sant Jordi - Ciutat de Barcelona al Palau de la Música Catalana, el març del 1998.

la interpretés, i la qual no deixava tocar als seus alumnes. Un element per forjar la figura de l'instrumentista irrepetible, del mite, com també ho fou saber-se retirar en plenes facultats interpretatives. Particularment crec que no calia: Viladesau hauria estat igualment mític i ho seguirà sent.

Boleros i havaneres

No podia faltar en un article sobre la creativitat de Ricard Viladesau un comentari sobre els seus ballables i les seves havaneres, fruit de dues èpoques molt concretes de la seva vida. Durant els anys cinquanta, quan ja militava a La Principal de la Bisbal, va crear títols immortals en el camp dels ballables, com els boleros «Enamorado del mar» o «El mar y tú», immortalitzats per la veu de Jorge Sepúlveda. I d'altra banda, una vegada retirat de la música com a instrumentista i des de la seva casa de Llafranc, va conviure amb els cants i els grups de taverna i ens va regalar havaneres tan popularitzades com «Ulls verds» o «Gavina bonica».

I de nou haurem de parlar d'habilitat, d'ofici i d'una gràcia especial en

la cerca d'unes melodies que tenen el do d'arribar quasi immediatament a l'oïdor, amb unes lletres molt simples que com rèmores s'enganxen al tema musical en una simbiosi inevitable i que són cantades de forma espontània per un públic entre imbuït i hipnotitzat, però feliç. Una màgia encisadora que va més enllà de qualsevol valoració tècnica. És una música que arriba i està ben feta.

Popularitat i eternitat

I per sobre de tot, el gran encert compositiu de Viladesau va ser precisament saber escriure l'obra que calia en cada moment i per a cada ocasió. El 5 de novembre de 1989, a la cloenda de les Fires i Festes de Sant Narcís, Girona va agenollar-se als peus del mestre en un acte d'homenatge multitudinari. La Principal de la Bisbal i la Coral Polifònica de Girona van donar a conèixer una sardana que assoliria, a més d'un gran èxit immediat, una transmissió espontània entre la gent, com un contagi epidèmic, una popularitat inusitada.

Perquè, amb la perspectiva dels anys, la popularitat de «Girona m'ena-

mora» ha superat totes les expectatives imaginables. Amb la meua experiència com a director de la Cobla Ciutat de Girona des de fa quasi una dècada, puc assegurar que no és possible cloure un concert sense interpretar-la. La gent la canta mentre aplaudeix el primer bis com advertint que la seva execució serà requerida per cloure l'acte. Només alguns autors escollits tenen una obra que els farà eterns. Penso en «La Santa Espina» del mestre Morera o el meravellós «Somni» del mestre Puigferrer. No gaire més, no us penseu.

I crec que «Girona m'enamora» potser li donarà a Ricard Viladesau l'eternitat. Perquè quan una àvia, cofoia amb el net a la falda, el fa ballar i somriure tot arronsant i estirant les puntes dels peus i taral·lejant «Girona m'enamora»; o quan un grup d'amics, després d'un esmorzar de forquilla, canten joiosos de vi i copetes «Girona m'enamora»; o quan un locutor de la Ràdio Nacional de Catalunya quan acaba el primer Girona - Reial Madrid de la història i els locals han guanyat ho celebra cantant «Girona m'enamora»... Sí. Potser sí que això deu ser l'eternitat... Si més no, l'eternitat més immediata.